

ПРЫВІД «ЧОРНАЙ СМЕРЦІ»

Насельніцтва планеты ў найбліжэйшыя дзесяцігоддзі пачне скарачацца ўпершыню з часоў «чорнай смерці» (пандэміі чумы ў XIV стагоддзі). Прычына — розкае падзенне ўзроўню нараджальнасці. Пра гэта паведаміў The Telegraph са спасылкай на даследаванне, якое было апублікавана ў часопісе Lancet. Газета нагадвае, што пандэмія бубоннай чумы — адзіны перыяд у гісторыі, калі было зафіксавана скарачэнне насельніцтва планеты. Па ацэнках гісторыкаў, у выніку глабальнай эпідэміі тагачаснае насельніцтва планеты зменшылася з 400 да 350 мільёнаў чалавек. Пры гэтым Еўропа страціла амаль трэць жыхароў. Аднак, паводле новых даследаванняў дэмаграфу, цяпер колькасць людзей упершыню ў гісторыі пачне скарачацца па натуральных прычынах. Чаму так адбываецца?

ДЭМАГРАФІЧНЫ ПЕРАХОД

Упершыню ў гісторыі колькасць насельніцтва свету дасягнула мільярда чалавек у 1804-м. За апошнія 200 гадоў тэмпы росту гэтага паказчыка былі беспрэцэдэнтнымі, з гэтай прычыны колькасць жыхароў планеты ўзрасла ў восем разоў. Калі ў пачатку 1900-х іх было 1,6 млрд чалавек, у 1950-х гадах — 2,6 млрд, то да пачатку 2000-х гадоў колькасць жыхароў ужо дасягнула 6 млрд, у 2011 годзе — 7 млрд. Такі імклівы рост тлумачыцца развіццямі медыцыны, дасягненнямі ў галіне санітарыі, пашырэннем доступу да пітной вады, шырокім ахопам вакцынацыі, адзначае ТАСС.

Нагледзячы на пастаяннае павелічэнне колькасці насельніцтва, тэмпы яго прыросту апошнім часам запавольваюцца. Пяць гадоў дасягнулі ў 1965—1970-х гадах, калі штогадовы рост склаў 2,1 працэнта. Пасля яго тэмпы замарудзіліся да 1,2 працэнта ў год, а ў 2020-м гэты паказчык упершыню апусціўся ніжэй за 1 працэнт. Прычынай гэтага спецыялісты называюць так званы дэмаграфічны пераход — працэс, пры якім грамадства з высокай нараджальнасцю і высокай смертнасцю па меры эканамічнага развіцця ператвараецца ў грамадства з нізкай нараджальнасцю і нізкай смертнасцю. Цяпер рост колькасці насельніцтва назіраецца ў асноўным у найбяднейшых краінах, якія знаходзяцца на раннім этапе дэмаграфічнага пераходу, — у Афрыцы на поўдзень ад Сахары, а таксама ў Паўднёвай і Паўднёва-Усходняй Азіі і ў Лацінскай Амерыцы, там штогадовы тэмпы росту перавышаюць два працэнт.

Паводле ранейшых ацэнак экспертаў Дэпартамента па эканамічных і сацыяльных пытаннях ААН, у 2030 годзе колькасць насельніцтва можа дасягнуць 8,5 мільярда чалавек, да 2050-га — 9,7 млрд, у 2080-х гадах чакаецца пік колькасці насельніцтва — 10,4 млрд, паказчык будзе заставацца на гэтым узроўні да 2100 года, а пасля пачнецца зніжэнне.

Згодна з іншымі прагнозамі, колькасць жыхароў планеты можа не перасекчы адзнаку ў 10 мільярдаў чалавек. Так, спецыялісты аўстрыйскага Цэнтра дэмаграфіі і глабальнага чалавечага капіталу імя Вітгенштэйна лічаць, што зніжэнне пачнецца ўжо ў 2070-х гадах пасля дасягнення ўзроўню 9,6 млрд. Скарачэнне колькасці насельніцтва абумоўлена ўзроўнем нараджальнасці, які зніжаецца. Так, у 1950-х гадах сумарны каэфіцыент нараджальнасці ў свеце склаў 4,97 нараджэння на жанчыну, у 2021-м ён скараціўся да 2,3, а да 2050 года гэтая лічба можа зменшыцца да 2,1. Як адзначаюць эксперты ААН, дэмаграфічныя тэндэнцыі рэальныя і аказваюць вялікі ўплыў на культуру і сацыяльныя адносіны, эканоміку і палітычны дыскурс. Яны ўплываюць на размеркаванне рэсурсаў, перамяшчэнне рабочай сілы і многія іншыя фактары.

У 1950-я сярэднія працягласць жыцця насельніцтва свету складала прыблізна 50 гадоў, у 2019-м яна ўзрасла да 72,8 года. Аднак у 2021 годзе з прычыны пандэміі COVID-19 гэты паказчык знізіўся да 71 года (68,5 года для мужчын і 73,5 года для жанчын). Самая высокая працягласць жыцця ў свеце — 85 гадоў — у Ганконгу, самая нізкая — 54 гады — у Цэнтральна-Афрыканскай Рэспубліцы. Чакаецца, што да 2050 года сярэдняя працягласць жыцця ў свеце вырасць да 77,2 года, а да канца стагоддзя — да 82 гадоў.

Вынікам павелічэння працягласці жыцця з'яўляецца змена ўзроставай структуры насельніцтва. Калі ў 1950-я гады людзі старэйшыя за 65 гадоў складалі пяць працэнтаў ад агульнай колькасці насельніцтва (прыкладна 130 мільёнаў чалавек), то цяпер гэта 10 працэнтаў (747,2 млн). Паводле прагнозаў, да 2050 года лічба можа ўзрастаць да 22 працэнтаў.

Як адзначаюць эксперты Дэпартамента па эканамічных і сацыяльных пытаннях ААН, у 2022 годзе самыя густанаселеныя рэгіёны планеты былі размешчаны ва Усходняй і Паўднёва-Усходняй Азіі (у іх прахвіла 2,3 млрд, або 29 працэнтаў усяго насельніцтва) і ў Цэнтральнай і Паўднё-

Чаму скарачаецца насельніцтва планеты?

вай Азіі (2,1 млрд, ці 21 працэнт). Там жа знаходзяцца і самыя населеныя дзяржавы — Кітай і Індыя. Пры гэтым апошняя летас вырвалася наперад і стала краінай з самым вялікім насельніцтвам у свеце.

Цяпер у свеце назіраюцца высокія ўзроўні ўрбанізацыі і міграцыя, якая паскараецца. У 2009 годзе ўпершыню ў гісторыі колькасць гарадскога насельніцтва зраўнялася з колькасцю вясковага. Паводле даных Сусветнага банка, у гарадах пражывае каля 56 працэнтаў насельніцтва. Найбольш урбанізаванымі рэгіёнамі з'яўляюцца Паўночная Амерыка (83 працэнт), Паўднёвая Амерыка і краіны Карыбскага басейна (81 працэнт), Еўропа (75 працэнтаў). Паводле ацэнак ААН, да 2050-га ў гарадах будзе пражываць 68,6 працэнта насельніцтва.

ЗМЕНА ЭПОХ

Верагодна, што мы жывём у перыяд, параўнальны па наступствах са зменай геалагічных эпох, адзначае expert.ru. Падобна, працэс нуклінага росту насельніцтва планеты, які працягваўся некалькі тысяч гадоў, здаецца, падыходзіць да канца. Паводле звестак, апублікаваных нядаўна ў прапанаваным на народна-сельніцтва (UNPD), прыліў зменіцца адлівам ужо да сярэдзіны цяперашняга стагоддзя.

Да 2050 года толькі ў васьмі краінах свету будзе захоўвацца дэмаграфічнае «станоўчае сальда» (гэта

Дэмакратычная Рэспубліка Конга, Пакістан, Егіпет, Індыя, Эфіопія, Нігерыя, Філіпіны і Танзанія). На гэтых дзяржавах будзе прыпадаць больш за палову ўсіх немаўлят на планеце. У астатнім свеце колькасць жыхароў скарачаецца ўжо цяпер. Эксперты ў якасці прыкладу прыводзяць Кітай, які саступіў званне самай населенай краіны свету Індыі.

Паўсюднае падзенне фертыльнасці стала сюрпрызам для дэмаграфу, якія да апошняга часу лічылі, што адмова ад нараджэння дзяцей — гэта асаблівае сям'яў з «залатога мільярда». Да еўрааме-рыканскай мадэлі сям'і ўшчыльную наблізілася і Паўднёвая Карэя (з сусветным антырэкордам па каэфіцыенте дзетанараджэння ў 0,72), і мусульманскі Іран (1,54). Тэхнічны прагрэс аказвае дэмаграфіі яшчэ адну «мядзведжу паслугу»: кожнае наступнае пакаленне ўсё менш сацыялізуецца ў жыццё і ўсё больш — у віртуальным свеце. У віртуальных парах і дзеці «нараджаюцца», адпаведна, таксама віртуальныя. The British Medical Journal нават устанавіў, што рэзкае падзенне частаты сексуальных кантактаў у свеце з дакладнасцю да года супала з выходам на рынак айфонаў. Адзіным плюсам такога тренду сацыялаг называюць зніжэнне колькасці падлеткавых (і ўвогуле незапланаваных) цяжарнасцяў.

Глобальную дэпапуляцыю падсілкуюць яшчэ два фактары, адна-

чыў expert.ru навуковы супрацоўнік Інстытута дэмаграфіі імя Вішнеўскага Валерыі Юмагузін. «Першы фактар — гэта скарачэнне колькасці партнёрстваў, другі — скарачэнне колькасці дзяцей у партнёрствах, якія застаюцца. Але гэта, ва ўсякім разе, на сёння дакладна толькі для краін «залатога мільярда». Слабаразвітыя краіны ўсё яшчэ паказваюць высокую фертыльнасць і гэта дазваляе прагназаваць, што на працягу цяперашняга стагоддзя міграцыйны напор адтуль у Еўропу і Паўночную Амерыку прывядзе да змянячэння там карэнага насельніцтва выхадцаў з паўднёвых рэгіёнаў, — заўважыў Валерыі Юмагузін. — Я не гатовы абмяркоўваць канкрэтныя лічбы, але што цяперашні «залаты мільярд» праз паўстагоддзе будзе пераважна ценнасцю — гэта цалкам верагодны сцэнарый».

У 1900 годзе насельніцтва Чорнага кантынента складала прыкладна 140 мільёнаў чалавек, ці дзевяць працэнтаў жыхароў планеты, аднак з тых часоў яго доля падвоілася. Дзякуючы спалучэнню зніжэння смертнасці і аднаго з самых высокіх у свеце паказчыкаў нараджальнасці агульная колькасць насельніцтва Афрыкі павялічылася ў дзесяць разоў і цяпер перавышае 1,4 мільярда чалавек. Па прагнозах экспертаў ААН, да 2050 года гэтая лічба дасягне амаль 2,5 млрд. Такім чынам, сытуацыя за чэўры жыхароў свету будучы афрыканцамі. Пасля гэтага

рост насельніцтва тут замарудзіцца, але кантынент застаецца найбуйнейшай крыніцай росту ў свеце. Чакаецца, што да канца стагоддзя яго доля ў сусветным насельніцтве дасягне прыкладна 40 працэнтаў. Гэты прагназавальны зрух у структуры і патэнцыяльны дэмаграфічны дывідэнд для гэтых краін могуць мець глыбокія эканамічныя наступствы і нават змяніць глабальны расклад, паколькі некаторыя з гэтых дзяржаў маюць рэальныя шанцы стаць новымі сусветнымі лідарамі.

ТРЫ ВАРЫЯНТЫ

Калі свет прыйдзе ад росту насельніцтва да яго скарачэння, дзевяццацца пераасэнсавачы існуючыя эканамічнага росту, паколькі яны зыходзяць з таго, што колькасць людзей павялічваецца або, прынамсі, не памяншаецца. Напрыклад, Чарльз Джонс са Стэнфарда піша, што свет можа апынуцца ў сітуацыі «пустой планеты»: людзей становіцца менш, спыняецца рост ВУП, стандарты жыцця перастаюць паляпшацца. І адначасова парушаюцца механізмы, на якіх заснаваны мадэлі эндагеннага эканамічнага росту за кошт тэхналагічнага прагрэсу, паколькі будзе скарачацца доля людзей, здольных генерываць інавацыі. Гэта влізіны фактар у эканоміцы. Каб змякчыць яго, урады розных краін спрабуюць стымуляваць людзей даўжэй заставацца на рынку працы, а таксама шукаюць тэхналагічныя крыніцы эканамічнага росту.

Як адзначаюць вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута паказчыкаў і ацэнкі здароўя (IHME) Вашынгтонскага ўніверсітэта Наталія Бхатчарджы, зніжэнне ўзроўню нараджальнасці «цалкам зменіць глабальную эканоміку і міжнародны баланс сіл і запатрабуе рэарганізацыі грамадства». «Глобальнае прызнанне праблем, звязаных з міграцыяй і глабальнымі сеткамі дапамогі, стане яшчэ больш важным, калі існуе жорсткае канкурэнцыя за мігрантаў для падтрымання эканамічнага росту, а таксама па меры таго, як бэбі-бум у краінах Афрыкі на поўдзень ад Сахары працягваецца хуткімі тэмпамі», — заўважыла вучоныя. Скарачэнне і старэнне насельніцтва патрабуюць гатунасці і рэарганізацыі грамадства «ад уздзеяння на харчовую бяспеку і структуру міграцыі да самай інфраструктуры краін», лічыць дырэктар аддзела дэмаграфічных навуц Оксфардскага ўніверсітэта прафесар Мелінда Мілс.

Урады многіх краін не першы год шукаюць спосабы змяніць сітуацыю. За апошнія паўстагоддзі колькасць дзяржаў, якія аб'явілі павышэнне на-

раджальнасці «нацыянальным праектам», узрасла ў пяць разоў. Спосабы дасягнення гэтай мэты спрабуюць самыя розныя — ад матэрыяльнага заахвочвання за кожнае дзіця да забароны на аборты. Той жа Чарльз Джонс піша, што замест «пустой планеты» можна дамагчыся сітуацыі «пашыральнага космосу» — росту і насельніцтва, і ўзроўню жыцця, які выяўляецца ў росце дабрабыту.

«Вялікі дэмаграфічны пераход», пра які гавораць многія спецыялісты зусім неабавязкова з'яўляецца дарогай у адзін канец, і фаталістычныя настроі тут недарэчныя, не згаджаецца дырэктар Цэнтра сацыяльнай дэмаграфіі РАН Леанід Рыбакоўскі. «Матэматычныя мадэлі, калі іх спрабуюць ужываць да такіх нестабільных матэрыяў як чалавечы грамадства, наогул маюць высокую ступень недакладнасці — у кожнай такой формуле знадта шмат невядомых. Калі не заленавацца і падняць прагнозы ААН па народнасельніцтве паўвакавай даўніны, то стане зразумела, што амаль усе яны патрапілі «у малако». Справа ў тым, што матэматыка не могуць загадаць ведаць, якія меры прымуць урады, якой будзе эканамічная, экалагічная, палітычная сітуацыя ў тым ці іншым рэгіёне ў тое ці іншае дзесяцігоддзе ў будучыню. А ўсе гэтыя фактары могуць кардынальна, і пры тым вельмі хутка, змяніць дэмаграфічныя тэндэнцыі», — растлумачыў эксперт.

Прафесар кафедры сацыялогіі сям'і і дэмаграфіі сацыялагічнага факультэта МДУ Аляксандр Сіньельніцаў растлумачыў «Известиям», што такія прагнозы складаюцца як мінімум у трох варыянтах: з нізкай, сярэдняй і высокай нараджальнасцю. «У адпаведнасці з варыянтам з нізкай нараджальнасцю насельніцтва свету пачне змяншацца ўжо ў 2053-м. Засталося менш за 30 гадоў. Пры сярэдняй нараджальнасці насельніцтва свету пачне змяншацца ў 2086-м. Пры высокай нараджальнасці рост насельніцтва будзе працягвацца. Але гэты варыянт малаверагодны», — адзначыў прафесар. Паводле яго слоў, калі параўноўваць прагнозы ААН, складзеныя ў 1994 годзе, то бачна, што найбольш рэалістычным аказаўся сярэдні варыянт, які гэта звычайна бывае ў дэмаграфічных прагнозах. «Таму апасацца, што свет будзе перанаселены, не варта, бо насельніцтва будзе памяншацца. Гэты працэс можа працягвацца вельмі доўгі час, — падкрэсліў Аляксандр Сіньельніцаў. — І першадружы яму зможа толькі дэмаграфічная палітыка, накіраваная на павышэнне нараджальнасці».

Захар БУРАК.

(Працяг. Пачатак у нумары за 30 сакавіка 2024 года.)

У папярэднім матэрыяле з нейрахірургам, навуковым супрацоўнікам аддзялення пухлін галаўнога мозгу РНПЦ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі імя М. М. Аляксандрава, выкладчыкам кафедры неўралогіі і нейрахірургіі Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў аховы здароўя Беларускага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта Гуманам ГАРБАНІДЖАДАМ мы паразважым, як на нас уплываюць іншыя людзі і чаму мы паддаёмся такому ўздзеянню, якія ўласцівае нашаму мозгу гэтым садзейнічаюць, чаму мозг не церпіць пустаты і які імкнецца яе запоўніць, а таксама пры чым тут рэалізі і навошта нам вера ў замагільны свет.

Сёння медык расказваў, якім мусіць быць выхаванне, каб у будучыні чалавек не паддаваўся чужою ўплыву, як на змену рэаліі прыйшла ідэалогія, чаму ў кожнай краіне яна свая і ці ёсць сярэд і дасканалыя.

— Мозг чалавека са старажытных часоў амаль не змяняўся. І чым больш мы будзем яго трэніраваць і адукаваць сучаснымі ідэямі, тым лепш ён развіваецца. А выхоўваюць чалавека не толькі бацькі, гэта і работа дзяржавы, бо, па сутнасці, — далейшыя інвестыцыі ў навуку, эканоміку, культуру і інш. І тут працуюць два прынцыпы выхавання: як выгадаць ці павіна быць. Напрыклад, пасля вайны ў эканоміцы СССР не халала будаўнікоў, таму ў ВНУ было шмат будаўнічых спецыялістаў, на якія бралі ледзь не ўсіх ахвотных. Гэта з разраду «як выгадаць».

— Каму гэта было выгадна?
— Дзяржаве. А трэба, каб чалавек развіваўся, адкрываліся яго схаваныя таленты і ён сам разумее, у якім кірунку ён хоча рухацца. Калі рабіць, як нам выгадна, з будучага добрага хіміка атрымаецца дрэнны муляр.

КРАІНА — ГЭТА ТОЕ, ШТО АБ'ЯДНОЎВАЕ ЛЮДЗЕЙ

ліцелі даносілі ідэю, што чалавеку дадзена здольнасць думаць і прымаць рашэнні самастойна.

Дарчы, у часы каланізацыі англічане забіралі найлепшыя «мазгі» з новых тэрыторый, а ўзалежвалі іх ад іх розныя рэлігіі і міфы.

— Што адбылося, калі рэлігія стала сваёй ранейшай ідэяй?
— Замест яе філосафы, мысліцелі павінны былі стварыць штосьці іншае. На месца рэлігіі прыйшла ідэалогія. Ідэалогія і рэлігія — антаганісты, гэтак жа як навука і рэлігія. Ідэалогія было шмат, і ні адна з іх не магла цалкам вырашаць праблемы грамадства. Можна сказаць, што ўсе стваральнікі ідэалогій былі далёкі ад ведаў нейрабіялогіі і біялогіі чалавека.

— Чаму?
— Усё, што мы сёння ведаем пра работу галаўнога мозгу, — гэта вяды апошніх 40—50 гадоў. Стваральнікі ідэалогій лічылі чалавека ідэальнай істотай і пісалі для яго ідэальныя ідэі. Але чалавек вельмі далёкі ад ідэалу, і хоць мы сябе аддзялілі ад жывёл, усё роўна з'яўляемся адной з іх разнавіднасцяў. Атрымалася, што хацелі стварыць ідэальную дарогу для аўтамабіля, які мае шмат тэхнічных недахопаў.

З'явілася шмат ідэалогій у розных краінах, і кожная з іх ідзе сваім шляхам. У кожнай з ідэалогій ёсць перавагі і недахопы. А па вялікім рахунку гэта дзяржаўная праграма, якая вырашае, як развіваць краіну ў тым ці іншым напрамку.

Яшчэ адна рэч, важная для развіцця грамадства і краіны, — знаходжанне чалавека ў грамадстве, у сацыюме. Калі ў лесе нейкае дрэва пашкоджваецца, яго высякаюць, але калі хоць частка яго застаецца, іншыя дрэвы аб'ядноўваюцца з коранем пашкоджанага і пачынаюць яго сіпкаваць. З пункту погляду біялогіі іншым дрэвам трэба самі расці, змагацца з хваробамі і шкоднікамі. Навошта карміць хворца ці пашкоджанае дрэва? Гэта патрэбна, бо толькі ў здаровым лесе можа расці здаровае дрэва.

Тое ж самае датычыцца існавання чалавека ў грамадстве: ён будзе толькі тады паўнацэнным, калі само грамадства будзе здаровым. Калі раней лічылася, што цывілізацыя пачалася з таго часу, да якога належаць знойдзеныя гліняныя посуд і прылады працы, то цяпер лічыць-

ца, што цывілізацыя пачалася з таго моманту, якім датуецца знойдзеныя косці чалавека, якія зрасліся пасля пералому. Чаму? Гэта сведчанне таго, што, пакуль пералом зрастаўся, аб ім ужо клапаціліся іншыя людзі, інакш бы ён проста не выжыў. Чаму яны гэта рабілі? Бо ўжо ў той час усведамлялі, што іх моц у тым, што яны рэзавалі.

Тое, што цяпер нас аб'ядноўвае і дае штуршок для развіцця эканомікі, навуцы, культуры — гэта здаровае грамадства, дзе людзі павяжаюць і дапамагаюць адно аднаму.

Дарчы, у залежнасці ад таго, як пабудаваны ўзаемаадносіны паміж людзьмі, вымраецца ступень цывілізаванасці краіны. Чым больш людзей у краіне падманваюць адзін аднаго, перашкоджаюць працаваць, расці, займаюцца крадзяжкамі, парушаюць закон, тым менш цывілізаваным лічыцца грамадства. Пры гэтым чым менш, паводле дадзенага прынцыпу, цывілізаваная краіна, тым больш жорстка ў ёй законы...

Некаторыя людзі лічаць, што змяненні ў сістэме памяняюць іх лад жыцця. Хоць не ўлічваюць, ці змогуць яны самі змяніцца. Калі адміністрацыя работніцтва, ДАІ і ўсёй сістэмы бяспекі на пару дзён, кожнаму людзю будучы прытрымлівацца законаў, не пойдучы ў магазін крадці, не перавысяць хуткасць, не будуць паркаваць машыну там, дзе не трэба? Пытанні, на якія нават самы цывілізаваны чалавек наўрад ці здолее адказаць шчыра...

Людзі ствараюць сістэму, а не сістэма людзей. І гэта не ўрад дрэнны, заўсёды трэба пачынаць з сябе. Адзін з асноўных спосабаў, які затарможвае развіццё краіны, — раскол грамадства. З'яўляюцца розныя ідэі, рэлігіі, пункты гледжання, кожны чалавек думае, што ён мае рацыю, людзі пачынаюць ваяваць паміж сабой. Пачынаецца раскол у грамадстве, і яно перастае развівацца. Ідэальнай сістэмы няма ў свеце, усюды ёсць плюсы і мінусы. Кожная сістэма падстроена пад сваю нацыю.

І сёння тое, што аб'ядноўвае людзей, — гэта іх краіна. І трэба яе любіць, незалежна ад таго, якая асабіста ў цябе сістэма каштоўнасцяў, якія ў цябе палітычныя погляды. І працаваць для таго, каб краіна развівалася.

Ёсць пытанне

НА СТАНЦЫЮ — ПРАЗ ПОМНІКІ

У горадзе Віцебску, як і ва ўсёй краіне, няма афіцыйных могілніцаў хатніх жывёл. Гараджане, якія вымушаны развітвацца з любімымі сябрамі, хаваюць іх у лясных масівах. За некалькі дзесяцігоддзяў такой практыкі лес каля чыгуначнай станцыі «Лучоса» пераўтварыўся ў «ціхі прыстанак» з шылдамі, агароджамі і нават гранітнымі помнікамі. З іх маўкліва паглядаюць кот Пасат, мопс Алік, такса Барні і іншыя, а ў некаторых месцах віднеюць крыжы з прымацаванымі да іх фотаздымкамі гадаванцаў. Непадарожнага мінака такога падарожжа праз лес можа моцна напалохаць, а масювоя жыццёра б'юць трывогу: могілкі знаходзяцца ў водаахоўнай зоне і, верагодна, атручваюць глебу.

Гэты стыхійны могілнік гадаванцаў каля Лучосы — не адзіны ў горадзе. Падобны ёсць у парку Савецкай Арміі, дзе праходзяць культурныя мерапрыемствы і ладзяцца турыстычныя спаборніцтвы. Нягледзячы на тое што некалькі гадоў таму пахаванні жывёл ліквідавалі, людзі зноў хаваюць тут сваіх гадаванцаў. А яшчэ адзін пункт грамадскага рэзанансу з'явіўся ў самым цэнтры Віцебска, на ўскраіне ракі каля ЦСК. Пакуль што пахаванне адзіночнае.

ШТО РАБІЦЬ?

Беларусы не могуць пахаваць сваіх любімаў афіцыйна, жывёл можна толькі здаць на ўтылізацыю. На Віцебскай гарадской ветэрынарнай станцыі раска-

БЫВАЙ, ДРУЖОК...

Сёння амаль у кожнага з нас ёсць чатырохногія сябры, а хтосьці ідзе далей і трымае дома экзатычных змей і вараў. Нягледзячы на шчаслівыя моманты сумеснага існавання, гаспадары «хвастатых» праз 10—15 гадоў пачынае турбаваць пытанне: як дастойна правесці ў апошні шлях надзейнага сябра, ды так, каб па законе. Аказалася, што праблема стыхійных могілак хатніх жывёл у нашай краіне стаіць даўно і востра, ва ўсіх гарадах дагэтуль застаецца нявырашанай.

НА СТАНЦЫЮ — ПРАЗ ПОМНІКІ

У горадзе Віцебску, як і ва ўсёй краіне, няма афіцыйных могілніцаў хатніх жывёл. Гараджане, якія вымушаны развітвацца з любімымі сябрамі, хаваюць іх у лясных масівах. За некалькі дзесяцігоддзяў такой практыкі лес каля чыгуначнай станцыі «Лучоса» пераўтварыўся ў «ціхі прыстанак» з шылдамі, агароджамі і нават гранітнымі помнікамі. З іх маўкліва паглядаюць кот Пасат, мопс Алік, такса Барні і іншыя, а ў некаторых месцах віднеюць крыжы з прымацаванымі да іх фотаздымкамі гадаванцаў. Непадарожнага мінака такога падарожжа праз лес можа моцна напалохаць, а масювоя жыццёра б'юць трывогу: могілкі знаходзяцца ў водаахоўнай зоне і, верагодна, атручваюць глебу.

Гэты стыхійны могілнік гадаванцаў каля Лучосы — не адзіны ў горадзе. Падобны ёсць у парку Савецкай Арміі, дзе праходзяць культурныя мерапрыемствы і ладзяцца турыстычныя спаборніцтвы. Нягледзячы на тое што некалькі гадоў таму пахаванні жывёл ліквідавалі, людзі зноў хаваюць тут сваіх гадаванцаў. А яшчэ адзін пункт грамадскага рэзанансу з'явіўся ў самым цэнтры Віцебска, на ўскраіне ракі каля ЦСК. Пакуль што пахаванне адзіночнае.

ШТО РАБІЦЬ?

Беларусы не могуць пахаваць сваіх любімаў афіцыйна, жывёл можна толькі здаць на ўтылізацыю. На Віцебскай гарадской ветэрынарнай станцыі раска-

высокіх цэн на паслугі ён аказваўся нерэнтабельным.

А ВОПЫТ ЁСЦЬ...

У суседняй Расіі ёсць два афіцыйныя могілнікі: у Маскве і Санкт-Пецярбургу. Маскоўскі быў адкрыты ў 2007 годзе пад Хімкамі на прыватныя інвестыцыі. Па словах інвестара, вырашэнне ўсіх фармальнасцяў заняло каля сямі гадоў. Цяпер тут працуюць адзіны ў краіне Цэнтр рытуальных паслуг для жывёл, але пахаваць коціка або сабак можна толькі пасля крамеацы, такую паслугу таксама аказвае

